

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟ 2022

Ανατολική Μεσόγειος, γεωπολιτικές δυναμικές και Ελλάδα

ΕΙΡΗΝΗ ΧΕΙΛΑ Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων,
Πανεπιστήμιο Πειραιά, visiting scholar, George
Washington University

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ όλους τους αναλυτές, το γεωπολιτικό σκηνικό στην Ανατολική Μεσόγειο βρίσκεται σε φάση αναδιάταξης. Ποια είναι τα νέα δεδομένα τα οποία θα το προσδιορίσουν;

Η Αραβική Άνοιξη δημιούργησε μια δυναμική που οποία, σε συνδυασμό με διαχρονικότερα γεωστρατηγικά παίγνια, τις χρόνιες αντιπαραθέσεις, όπως η σύγκρουση Ισραήλ-Παλαιστίνης, οι συνεχιζόμενες μεταναστευτικές ροές, ο ισλαμικός ριζοσπαστισμός, το οργανωμένο διεθνικό έγκλημα και η τρομοκρατία, εντείνουν την αστάθεια, ανατροφοδοτούν παλαιότερες και δημιουργούν νέες εστίες σύγκρουσης.

Αν συνυπολογίσει κανείς τις αδύναμες πολιτικές και πολιτιστικές δομές σε χώρες της Α. Μεσογείου και της Β.

Αφρικής, όπως η Λιβύη, η Υεμένη, η Συρία και το Ιράκ, τα ενεργειακά ζητήματα, τους οικονομικούς ανταγωνισμούς και τον ρόλο νέων δρώντων, τότε αποκτά κανείς την αίσθηση ότι διαμορφώνεται μια νέα ισορροπία στην περιοχή της Μεσογείου, η οποία φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τις πολιτικές των μεγάλων δυνάμεων.

Υπό τις νέες συνθήκες, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι ο άνεμος του εκδημοκρατισμού, ως απόρροια της Αραβικής Άνοιξης, άνοιξε ένα παράθυρο ευκαιρίας σε παίκτες όπως η Ρωσία και η Κίνα να ενισχύσουν την παρουσία τους στην περιοχή.

Οι ΗΠΑ, μετά από δέκα και πλέον χρόνια αιματηρών και δαπανηρών συγκρούσεων στην ευρύτερη περιοχή δεν έχουν την πρόθεση να συνεχίσουν τον ως τώρα ρόλο του παγκόσμιου χωροφύλακα. Η συγκείμενη νέα αμερικανική θέση, η οποία εν μέρει αποτυπώθηκε και στη γνωστή ρήση του πρώτου Προέδρου N. Τραμπ “America first”, ενώ εγκαλείφθηκε ως ριπορικό σχήμα από τον νέο ένοικο του Λευκού Οίκου, ως πρακτικά συνεχίζει να αποτελεί στοιχείο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Ταυτόχρονα, ο παρεμβατικός ρόλος της Ρωσίας στην ουκρανική κρίση και οι παράπλευρες συνέπειες στις ίδιες επιδεινούμενες σχέσεις της με τον Δυτικό κόσμο, αλλά και η διεισδυση της Κίνας στην αγορά της Β. Αφρικής και της Μέσης Ανατολής μέσω δανειοδοτήσεων, επενδύσεων και εμπορικών συνεργασιών εντείνουν τον προβληματισμό σχετικά με τις επιλογές της εξωτερικής πολιτικής δυτικών κρατών.

Παράλληλα, η Τουρκία με την αναθεωρητική στάση της και τον πολιτικό αυταρχικό της μετασχηματισμό έχει πλέον διαψεύσει τις προσδοκίες όσων πίστεψαν ότι θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο δημοκρατίας και οικονομικής σταθερότητας στην περιοχή, παντρεύοντας το Ισλάμ με τις αρχές της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Ο αυταρχικός, συγκεντρωτικός, προσωποπαγής, εθνικιστικός και εν πολλοίσι συγκρουσιακός τρόπος διαχείρισης της εξουσίας από τον Ερντογάν σε συνδυασμό με την αμφισβήτηση των σχέσεων της με πα-

► ραδοσιακούς συμμάχους, όπως οι ΗΠΑ, έχει δυσμενή αντίκτυπο, όχι μόνο στην ιδία την Τουρκία εσωτερικά αλλά και στην ευρύτερη περιοχή.

Οπόσο, από την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να διαφεύγει την προσοχή ότι το σενάριο αιρομάκρυνσης της Τουρκίας από τη Δύση σε συνδυασμό με την επιδείνωση της τουρκικής οικονομίας προκαλούν προβληματισμό και ανησυχία, δεδομένου ότι η οικονομική δυσπραγία και η εσωτερική όχυνση συνιστούν παράγοντα «ξαγωγής» αστάθειας στην ευρύτερη περιφέρεια. Πολύ δε περισσότερο που όπως φαίνεται το σχέδιο της να διαδραματίσει ρόλο περιφερειακού πηγεμόνα στη Μεσόγειο δεν φαίνεται να επιτυχάνει, αφού χώρες κλειδιά όπως η Αίγυπτος, η Σαουδική Αραβία, η Ιορδανία, τη Ηνωμένη Αραβική Εμιράτα, το Ισραήλ, η Κύπρος και η Ελλάδα αναζητούν συνέργειες με σκοπό την προώθηση κοινών στόχων στην περιοχή, έχοντας την υποστήριξη των ΗΠΑ και χωρών της ΕΕ με προεξάρχουσα τη Γαλλία.

Υπό αυτό το πρίσμα, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με νέες δυναμικές στην Α. Μεσόγειο, όπου οι παγκόσμιες ανάγκες για ενέργεια, νέες αγορές και ικανοποίηση της ζήτησης για πρώτες ύλες καθορίζουν την ημερίδια διάταξη της διεθνούς πολιτικής και αναδιατάσσουν τη γεωπολιτική ισορροπία.

Το ερώτημα που ανακύπτει είναι πού βρίσκεται η Ελλάδα σε αυτό το πλαίσιο και ποια τα παράθυρα ευκαιρίας για την ελληνική διπλωματία.

Η απάντηση δεν μπορεί να είναι μονολεκτική και στατική, εφόσον οι ευκαιρίες που θα προκύψουν σε αυτό το μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό τοπίο καθώς και η έκβασή τους είναι δύσκολο να προβλεφθούν στην παρούσα συγκυρία με ακρίβεια. Υπάρχουν σε εξέλιξη ανοικτά ζητήματα όπως το μεταναστευτικό, οι ενέργειακές διευθετήσεις, η εξέλιξη της οριοθέτησης θαλασσίων περιοχών όπως της κυπριακής ΑΟΖ μετά και το τουρκο-λιβυκό μνημόνιο, η δυσμενής προοπτική επίλυσης του Παλαιστινιακού κ.λπ.

Σημαίνοντα ρόλο στην όλη διαδικασία θα διαδραματίζει η στάση των ΗΠΑ και σημαντικών ευρωπαϊκών κρατών, όπως η Γαλλία. Αν και η πολυμερής διπλωματία δίδει εργαλεία ευρύτερων συνεργασιών, οι μέχρι τώρα τάσεις δίδουν προτεραιότητα σε περιφερειακά σχήματα, όπως είναι οι συμπράξεις Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ ή Ελλάδας-Κύπρου-Αιγύπτου. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσονται και οι συνέργειες της Ελλάδας με τα ΗΑΕ και την Ιορδανία. Σημαντικότερη όμως όλων των διμερών και πολυμερών σχημάτων είναι η πρόσφατη αμυντική συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας, με την οποία διαφοροποιεί άρδην τους περιφερειακούς συσχετισμούς περιορίζοντας τις επιλογές όσων κρατών επιθυμούν την εκπλήρωση των στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής μέσω της περιφερειακής αποσταθεροποίησης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι προαναφερθείσες συμπράξεις συνιστούν εργαλεία σταθερότητας στην περιοχή της Α. Μεσογείου.

Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα συγκεντρώνει ορισμένα σημαντικά χαρακτηριστικά. Είναι μια χώρα με εδραιωμένους δημοκρατικούς θεσμούς, έχει αποδεχτεί τη θέση της στο Δυτικό σύστημα αξιών χωρίς τις παλινωδίες του παρελθόντος, είναι μέλος της ΕΕ και του NATO, οι σχέσεις της με τα κράτη της περιοχής έχουν ενδυναμωθεί τα τελευταία χρόνια και επιπλέον υπάρχει μια συναντίληψη διαιμόρφωσης πολιτικών για το κοινό συμφέρον λαών και κοινωνιών. Η βελτίωση των σχέσεων με το Ισραήλ, τα ανοίγματα μέσω τριμερών πρωτοβουλιών προς την Αίγυπτο και την Ιορδανία αλλά και τα Δυτικά Βαλκάνια, αναδεικνύουν ένα προφίλ παίκτη που συμβάλλει στην περιφερειακή σταθερότητα.

Εξάλλου, η ισχύς της Ελλάδας δεν βρίσκεται στην ικανότητα πολιτικού εξαναγκασμού, αλλά στη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει την «πίπα» ισχύ και το διπλωματικό κεφάλαιο των παραδοσιακά καλών σχέσεων που διατηρούσε ανέκαθεν με

τις χώρες της περιοχής. Πρωτοβουλίες όπως η σύγκλιση τριμερών και τετραμερών διασκέψεων συμβάλλουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι πρωτοβουλίες αυτές αναβαθμίζουν την εικόνα της χώρας μας στην περιοχή, ιδιαίτερα δε αν ληφθεί υπόψη ότι η εικόνα αυτή είχε πληγεί τα προηγούμενα χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης.

Τελος, όσον αφορά την αμερικανική πολιτική, η κατάθεση, ήδη από το 2019, στην αμερικανική γερουσία νομοσχεδίου που αφορούσε «την ασφάλεια και την ενεργειακή συνεργασία στην Α. Μεσόγειο» από δύο γερουσιαστές, έναν Δημοκρατικό και έναν Ρεπουμπλικάνο, επιβεβαιώνει το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την περιοχή και καταδεικνύει την αναζήτηση από μέρους της χρήσιμων και αξιόπιστων συμμάχων στήριξης των γεωστρατηγικών περιφερειακών προτεραιοτήτων τους, περιλαμβανομένων των ενεργειακών.

Και τούτο συμβαίνει ιδιαίτερα σε μια συγκυρία όπου η αμυντική στρατηγική των ΗΠΑ έχει προσδιορίσει ως στρατηγικούς ανταγωνιστές τη Ρωσία και την Κίνα, αποτελώντας πρώτοτε απειλές, παράλληλα, και προυμένων των αναλογιών, με αυτήν της Βόρειας Κορέας και διευρύνοντας το φάσμα του εν λόγω ανταγωνισμού και στον κυβερνοχώρῳ.

Η Μεσόγειος αποτελούσε ιστορικά χώρο συνύπαρξης λαών και πολιτισμών αλλά και μέτωπο συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων. Η υιοθέτηση μιας δράσης εξωτερικής πολιτικής θα πρέπει, όπως συμβούλευε και ο Κλάουζεβιτς, να «παραμένει υπό πολιτικό έλεγχο». Που σημαίνει ότι ένα κράτος θα πρέπει να αναλύει, να πράπτει και να διαχειρίζεται τις σχέσεις που αναπτύσσονται στην εξωτερική πολιτική σε πολλές διαστάσεις ταυτόχρονα εκτιμώντας τις σχέσεις ισχύος σε μια δεδομένη ιστορική σπιγμή και επιανεξετάζοντάς τις σε μια άλλη.

Η εγρήγορση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής υπό τις παρούσες συνθήκες είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία. Θα έλεγα, κλείνοντας, ότι είναι αυτονόητη. ●

